

History Studies: International Journal of History

ISSN: 1309 4173 (Online) 1309 - 4688 (Print)

Volume 4 Issue 2, p. 149-168, July 2012

Yeni Asur Devri'nde Gerçekleştirilen Toplu Nüfus Nakillerinden Örnekler

Samples for Mass Deportations in the Neo-Assyrian Period

Yrd. Doç Dr. H. Hande DUYMUŞ FLORIOTI

Pamukkale Üniversitesi

Öz

Yeni Asur Devri (yak. M.Ö. 934-609) olarak adlandırılan dönemde Asur devletinin “imparatorluk” seviyesine yükseldiği görülmektedir. Bu yükselişte, şüphesiz, tahta geçen Asur krallarının izlemiş olduğu iç ve dış politikanın büyük etkisi olmuştur. Bu politikalardan birisi de, temelleri Orta Asur Devri'nde atılan, toplu nüfus nakli uygulamasıdır. Gerçekten, Asur kralları, fethettikleri bölgelerdeki halkı ya toplu olarak başka bir bölgeye nakletmişler ya da acımasızca cezalandırmışlardır. Özellikle, ülke için huzursuzluk kaynağı olarak görülen ve Asur karşıtı koalisyonlarda başı çeken topluluklar bu uygulamalara maruz bırakılmışlardır.

Anahtar Kelimeler: *Yeni Asur Devri, Asur Dış Politikası, Asur Toplu Nüfus Nakli.*

Abstract

The Assyrian state became an empire in the Neo-Assyrian Period (ca. 934-609 B.C.). The internal and external diplomatic policy of the Assyrian kings in this period became highly effective in this rise. It is understood that the Assyrian kings implemented a mass deportation policy in the Middle Assyrian Period, which was used more commonly in the Neo-Assyrian Period. The Assyrian kings either deported the peoples of the newly conquered lands or punished them severely. Particularly, the Assyrians practiced the deportation policy on the groups that led opposition to the Assyrian rule.

Key Words: *Neo-Assyrian Period, Assyrian Foreign Policy, Assyrian Mass Deportation.*

Giriş

Yakın tarihimizde varlığına şahit olduğumuz toplu nüfus nakli uygulaması, başka bir ifadeyle sürgün politikası, Eskiçağ'da birçok devlet yöneticisi tarafından bir cezalandırma yöntemi olarak kullanılmıştır¹. Eski Anadolu'da Hititler döneminde toplu bir cezalandırma yöntemi olarak karşımıza çıkan bu uygulama, Eski Mezopotamya ve Mısır toplumlarınca da

¹ Çalışmamızda “sürgün politikası” yerine, “toplu nüfus nakli uygulaması” ifadesini kullanacağız.

bilinmekte idi². M.Ö. IX. yüzyılda Doğu Anadolu'da güçlü bir devlet kurarak, Anadolu'da Asur yayılmasının önüne set çeken Urartu krallarının da bu uygulamayı bir devlet politikası haline getirdikleri anlaşılmaktadır³. Eski Yakınoğu'da bu uygulamayı bir imparatorluk politikası haline getirenler ise, Yeni Asur dönemi kralları olmuştur⁴.

Yeni Asur kralları, toplu nüfus nakli uygulaması sonucunda ülkelerine getirdikleri insanları tarım alanları ve inşa faaliyetlerinde çalıştırdıkları gibi⁵, Asur ordusunda da istihdam etmişlerdir⁶. Nakledilen toplumlardan erkeklerin askere alınması, karşılıklı güven ortamının yaratılmaya çalışıldığı veya var olduğu şeklinde yorumlanabilir. Ancak bu durum, nakil esnasında hoş olmayan durumların yaşanmadığı, uzak mesafelere göç eden insanların bu duruma tepkisiz kaldıkları ya da kendi istekleri ile yurtlarını terk ettikleri anlamına gelmez. Uzak mesafelere yapılan nakiller esnasında firarların, hastalanmaların ve ölümlerin olduğu, açlık gibi temel sıkıntıların gündeme geldiği çivi yazılı belgelerden tespit edilmektedir.

Çok acımasız cezalandırma yöntemleri kullandıkları bilinen ve bu yüzden pek çok araştırmacı tarafından "barbar" addedilen Asur krallarının, toplu nüfus nakli uygulamasını, daha önce de belirttiğimiz üzere, özellikle Yeni Asur Devri'nde, sistematik bir devlet politikası haline getirdikleri anlaşılmaktadır. Bu durum, yazılı belgelerden tespit edildiği gibi, arkeolojik kaynaklarca da desteklenmektedir⁷.

Yıllıklar ve savaşların başarı sahnelerini resmeden kabartmalar, Asur ordusunun teslim olmayan düşmanlara karşı uyguladığı acımasız cezalandırma yöntemleri konusunda net bilgiler vermektedir. Bu tür belgelerde, binlerce kişinin kılıçtan geçirilmesi, derilerinin yüzülmesi, kazıklara oturtulması gibi dehşet verici cezalandırma yöntemleri sıralanırken yüz binlerce kişinin yerlerinden edilmesi de anlatılmaktadır⁸. Dolayısıyla toplu nüfus nakilleriyle ilgili bilgilerimiz, hem yazılı kaynaklardan hem de arkeolojik bulgulardan gelmektedir. Biz, çalışmamızda yazılı kaynakların verdiği bilgileri değerlendireceğiz.

1. Toplu Nüfus Nakli Uygulamasının Amaçları

Yeni Asur krallarının sivil halkı, anayurtlarından başka coğrafyalara göndererek, istedikleri güven ortamını sağlama çalışmalarının yanı sıra, imparatorluk için tehlike oluşturabilecek Aramiler gibi, birçok etnik kökenli grubun birleşmelerine engel olmak amacı ile bu nüfus nakillerine başvurdukları anlaşılmaktadır. Bununla birlikte imparatorluğun

² Hendel 2001,601-622'de bu hususta detaylı bilgi bulunmaktadır.

³ Detay için bkz. Çilingiroğlu 1983, 311-317; Konakçı, 2006.

⁴ Schechla 1993, 240.

⁵ Tarihte İsrailoğulları'nı sürgün eden ilk kral olarak bilinen Asur Kralı II.Sargon, Dur-Şarruken'in (modern Korsabad) inşasında düşman esirleri çalıştırdığını ifade eder ki, bunların İsraili esirler olması kuvvetle muhtemeldir. Younger 1998, 221.

⁶ Bu duruma en güzel örnek, III.Tiglat-Pileser ve II.Sargon dönemlerinde Samarya'dan yapılan nakillerdeki erkeklerin büyük ölçüde Asur ordusunda istihdam edilmesidir. Bkz. Dalley 1985, 31-48. Konuyla ilgili olarak At Listeleri'nden de bilgi edinmek mümkündür. Bkz. Younger 1998, 219.

⁷ Bkz. Resim I ve II.

⁸ Köroğlu 2006, 186.

yapılanması ve genişlemesi için gerekli işgücünün de yine bu tür nakillerle sağlandığı tespit edilmektedir⁹.

Yeni Asur Devri'nde yapılan toplu nüfus nakilleri ile ilgili bilgileri değerlendirdiğimiz zaman, Asur sınırlarında yaşayan halk üzerinde bazı etkiler yaptığını gözlemliyoruz. Bunları başlıklar halinde sıralarsak;

a-Psikolojik Baskı: Nakil edilme ihtimali, Asur otoritesinden memnun olmayan toplumların çeşitli şekillerde bir araya gelmesine engel olmakta idi¹⁰. Gerçekten, yazılı kaynaklar incelendiği zaman, Asur devletine karşı isyan eden toplumların büyük ölçüde bu uygulamaya maruz bırakıldığı anlaşılmaktadır¹¹.

Asur kralı II. Sargon'a Babil'deki bir yönetici tarafından yazıldığı tespit edilen bir mektup bu duruma güzel bir örnektir. Başlangıcı kırık olan mektubun ilgili kısmı şöyledir:

- r.3. [^mx x] x LU₂^v.kal-da-a-a iq-ṭi-bi-a
4. [ma-a LU₂^v].pu-qu-da-a-a
5. [ša ina] E₂-^mu₂-ka-ni kam-ma-su-u-ni
6. [x x x]-i ^mku-na-a-a i-si-ia e-si-ru
7. [x x x]gab-bu ip-tal-hu a-dan-niṣ
8. [ma-a x x u₂]-ṣag-ga-lu-na-ši
9. [x x x x x]-tu₂ u₂.sa-hu-ru

“Bir Kaldeli bana (şöyle) dedi: Bit-Amukani'de yaşayan Puqudu....Kunaya ve ben... Onlar aşırı derecede korkuyorlar ve (şöyle) söylüyorlar: Onlar bizi sınır dışı edecekler, onlar dönüyorlar!”¹².

b-Entegrasyon: Farklı bölgelerde farklı etnik kökenden gelen toplumların bir arada yaşaması, bu toplumlar arasında milliyetçilik duygularının güçlenmesini köreltmekte ve bu insanlar zamanla asimile olmakta idi. Ancak şunu da belirtmekte yarar vardır ki, nakledilen insanlar Asurlu sayılmakla beraber, kendi toplumsal kimliklerini muhafaza etmelerine de izin verilmiştir. Evlilik, mal-mülk edinme (arazi, köle, gümüş vs.), iş kurma gibi hukukî durumlarında serbest bırakılmışlardır¹³.

c-İnsan İş Gücünün Korunması: Fetihler neticesinde ele geçen insanların toplu halde imha edilmesi yerine, bu insanların tarlalarda ve inşaat faaliyetlerinde çalıştırılması veya orduda asker olarak istihdam edilmesi daha mantıklı bir yol idi¹⁴. Bu bağlamda, Asur krallarının zekice hareket ettiklerini söylemek yanlış olmaz.

Tüm bu bilgiler değerlendirildiği zaman, Asur krallarının, toplu nüfus nakilleri sayesinde, ülke sınırlarını korumak, fethedilmiş topraklar ile Asur vassal topraklarındaki Asur

⁹ Oded 1979, 27 vd.

¹⁰ Bertman 2005, 268 vd.

¹¹ Blakely-Hardin 2002, 45.

¹² SAA 15, 221.

¹³ Barmash 2005, 225.

¹⁴ Bertman 2005, 268 vd.

egemenliğini güçlendirmek ve başkent ile imparatorluğun diğer bölümleri arasındaki iletişimi güvence altına almak gibi amaçlarının olduğu tespit edilmektedir¹⁵.

Asur devleti ile diğer devletler arasında yapılan anlaşmalarda, anlaşma şartlarına riayet edilmediği takdirde, anlaşmaya uymayan yöneticinin halkı ile birlikte başka bir bölgeye nakledileceği peşinen bildirilmektedir. Bu hususa en güzel örnek Asur kralı V.Asur-Nirari ile Arpad kralı Mati'ilu arasında yapılan anlaşmadır:

[šum₂-mu ^mKI.MIN ina a-de-e an-nu-ti ša₂ ^m]aş-šur-ERIM.GABA MAN KUR-aš-šur.....

[XXXX] UN-MEŠ KUR-šu₂

[XXXX] la ta-ga-lu-ni

“(Eğer Mati'ilu anlaşmaya uymazsa)...Asur Kralı Asur-Nirari.....(tarafından) bölgedeki insanlarla birlikte sınır dışı edilecek..”¹⁶.

Nakillerin, büyük ölçüde Asur'un merkez şehirlerine yapıldığı anlaşılmaktadır ki, bu nedenle büyük şehirler kozmopolit bir yapı gösterirler. Bu insanların bir kısmı çiftçi olarak toprağa bağlanırken, erkeklerin bir kısmı ise, daha önce de belirttiğimiz üzere, orduya alınmıştır¹⁷. Merkeze yapılan nakillerdeki temel mantık, söz konusu toplumların denetiminin bu vesileyle daha kolay sağlanabileceği yönündedir¹⁸.

2.Toplu Nüfus Nakillerinin Gerçekleştirilmesi

Toplu nüfus nakillerinin gerçekleştirilebilmesi için, şüphesiz, güçlü bir orduya ihtiyaç vardı. Asur ordusu çağına göre oldukça donanımlı ve güçlü bir ordu idi. Nitekim, bu ordu, farklı kökenden gelen toplumları ve kültürleri denetim altına almayı başarmıştır.

Yeni Asur kralları, ele geçirdikleri bölgeleri birbirinden farklı yöntemlerle kendilerine bağlamaktaydılar. Öncelik, verimli tarım alanlarına, hammadde kaynaklarına giden yollara ve ya ticaret kervanlarının geçtiği önemli güzergâhlara verilmekteydi. Merkeze yakın bölgeler, inşâ programları, nüfus nakilleri ve atamalarla Asurlulaştırılmakta, Kuzey Suriye ve Güney Mezopotamya'daki köklü merkezlerdeki düzen fazla değiştirilmeden vassal (vergi ödeyen, bağlı) konumuna getirilmekteydi. Krallığın sınırları içinde olsa bile, ekonomik ve stratejik önemi olmayan bölgelerdeki halklar yerel kültür ve kimliklerini sürdürmekteydiler¹⁹.

Yeni Asur Devri'nde askerî genişlemenin önemli bir başka stratejik aracı ise, fethedilen yeni bölgelerin sistematik olarak yıkılması idi. Asurlular, söz konusu bölgelerde yaşayan insanları ya öldürüyorlardı ya da zorla yanlarında götürüyorlardı ve şehirleri yağmalıyorlardı. Düşman, bu tedbirler yardımıyla yenilgiye uğratıldıktan sonra Asurlular, bölgenin ekonomik ve idarî organizasyonunu yeniden kuruyorlardı.

¹⁵ Gallagher 1994, 57-65; Oded 1979, 48 vd.

¹⁶ SAA 02, 002.

¹⁷ Barmash 2005, 225.

¹⁸ Merkeze yapılan nakiller için sonuç bölümünde yer alan tabloya bakınız.

¹⁹ Köroğlu 2006, 186 vd.

Yeni ekonomi kaynaklarına ulaşım, Asur genişleme politikasının teşvik edici bir unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. İzlenilen “vergi politikası”, fethedilen bölgelerdeki üretimin-özellikle de tarımsal üretimin-mümkün olduğu kadar hızlı bir şekilde yeniden canlandırılmasını şart koşmaktaydı. Böylece yıkılmış yerleşim yerleri yeniden kuruluyordu ve tarımın, hayvancılığın ve imalat sanayisi alanındaki faaliyetlerin yeniden başlaması sağlanmaya çalışılıyordu ki bunu, eyaletler ile Asur sarayı arasındaki yazışmalar ispatlamaktadır. Nakledilen halkların bu amaç için de kullanılmış olduklarını görmekteyiz²⁰.

Yeni Asur Devri’nde, Asurlu krallar, boyunduruk altına almış oldukları halk topluluklarının sistematik bir şekilde ve büyük ölçüde başka bir yere naklini ve yerleşmesini gerçekleştirmişlerdir. Bu uygulama, III. Tiglat-Pileser’in krallığı altında yeni, muazzam bir boyuta ulaşmıştır. Böylece kendi beyanına göre bir sefer çerçevesinde sadece Zağros dağları bölgesinden 65.000 insanı yerlerinden edip başka bölgelere yerleştirmiştir. Bu politika sayesinde, daha önce de bahsettiğimiz üzere, bir yandan fethedilen bölgelerin yönetimi, yerli elit tabaka yerine Asur kralına bağlı bir yönetim getirilerek zayıflatılıyordu; öte yandan bu yolla Asurlu kralın inşâ projeleri için yararlanılabilecek tamamen bağımlı işçiler kazanılmaktaydı. Doğu Akdeniz’den nakledilenler bazen kendilerini Medler’in bölgesinde buluyorlardı. Buradan, bu insanların ne kadar inanılmaz büyüklükte mesafeler kat etmek zorunda kaldıklarını anlayabiliriz.

Asur kral yıllıkları incelendiği zaman, yaptırılan toplu nüfus nakilleriyle ilgili sayı bildirimlerinin olduğu dikkat çeker. Yıllıkların yanı sıra, kraliyete ait muhasebe kayıtları da bu hususta bilgi kaynağıdır. Bu kayıtlarda insanların sayısı, yaşları, cinsiyetleri, meslekleri ve sağlık durumları ile ilgili bilgiler bulunmaktadır. Nakil işleminin gelişimi hakkındaki düzenli yazılı raporlar ve birkaç resimli tasvir, uygulamanın boyutu hakkında ipuçları sunmaktadır. Daha önce de bahsettiğimiz üzere, insanların çoğu bu nakiller sırasında ölmekte ya da hastalanmaktaydı; çok azı kaçmayı başarmaktaydı. Bu nakillere Asurlu subaylar ve askerler eşlik etmekte idi. Bu subay ve askerlerin mevkilerini kullanarak nakledilen insanların geçimleri için öngörülen maddeleri başka türlü kullandıklarına dair raporlar mevcuttur. Tüm bunlar, nüfus nakillerinin gelişigüzel değil, belirli bir sistem dâhilinde gerçekleştirildiğine dair en net kanıtlardır. Nakledilen insanların temel ihtiyaçlarının Asur devleti tarafından giderilmeye çalışılması da, bu insanlara yapılan muamele hakkında bizlere bilgiler vermektedir²¹.

Kutsal Kitap’ta (II Krallar 17:6):

“*Bšnt htšy’yt Ihwš’Ikd mlk’šwr’t šmrwn wygl’t ysr’l’šwrh wyšb’tm bhlh wbbwr nhr gwzn w’ry mdy*” : “*Hoşea’nın 9.yılında, Asur kralı²² Samarya’yı ele geçirdi ve İsraililer’i Asur’a nakletti. Onları Guzan’ın nehri Habur üzerinde, Halah’ta ve Medler’in kasabalarına yerleştirdi*” denmekte ve bu insanların beslenmeleri için Asur kralı tarafından günlük olarak yağ ve arpa verildiği kaydedilmektedir²³.

²⁰ Cancik-Kirschbaum 2004, 85-86.

²¹ Cancik-Kirschbaum 2004, 86- 87.

²² II. Sargon.

²³ Younger 1998, 215 ve 222.

3. Toplu Nüfus Nakli Uygulamasını SistematiK Bir Şekilde Uygulayan Asur Kralları ve Yaptıkları Nakiller

Orta Asur Dönemi'nde I. Tiglat-Pileser'le birlikte temelleri atılan bu sistemin, hemen hemen her Asur kralı tarafından küçük çaplı da olsa uygulandığı görülmektedir. Yeni Asur döneminde II. Asurnasirpal ile başlayan bu uygulama, kral III. Tiglat-Pileser'le sistematiK bir devlet politikası haline getirilmiş, sonraki Asur kralları tarafından da uygulanmaya devam edilmiştir²⁴.

Yazılı kaynaklarda, III. Tiglat-Pileser döneminden Asurbanipal'e kadar olan yaklaşık 400 yıllık süreçte, 157 nüfus nakli yapıldığı, en azından 500 farklı yer isminin zikredildiği ve 4.5 milyon insanın, bulunduğu coğrafyadan bir başka coğrafyaya nakledildiği iddia edilmektedir²⁵. Bu dönemde nakledilen toplulukların başında Aramiler gelmektedir. Gerçekten, Aramiler, Asur kaynaklarında, Asur krallarının baş etmekte güçlük çektikleri, kendileri için tehlike olarak gördükleri ve imparatorluk içerisinde yayılmalarının önüne geçemedikleri bir topluluk olarak zikredilirler²⁶. Kral yıllıklarından anlaşıldığına göre, yaptıkları toplu nakillerin uzak bölgelere ulaşması, Asur kralları için adeta birer övünç kaynağı olmuştur²⁷.

3.1. II. Asurnasirpal (M.Ö.883-859) Dönemi

II. Asurnasirpal, iktidarda kaldığı 25 yıl boyunca kayıtlara geçen 14 sefer yapmıştır²⁸. Seferleri anlatan yıllıkların sonuç bölümleri dikkate alınırca, esas amacın, ülkenin merkezinde büyüyen ve kalabalıklaşan kentlerin ve ordunun ihtiyaçlarını karşılamak olduğu görülmektedir.

Ülkenin batısında yer alan Aramiler yine hedeflerden en önemlisiydi. Gerçekten, söz konusu dönemde, Arami aşiretleri, Anadolu ve Mezopotamya başta olmak üzere Kuzey Suriye ve hatta Akdeniz'in doğu kesimlerine kadar yayılmaya başlamışlardır. Arami göçleri, Ege Kavimler Göçü gibi, hızlı ve yıkıcı olmaktan ziyade, yavaş yavaş ve uzun bir sürece yayılan bir göç hareketi olarak değerlendirilebilir. Ancak, II. Asurnasirpal döneminde Asur sınırları

²⁴ Söz konusu uygulama diğer devletlerce de benimsenmiştir. Örneğin Babil kralı II. Nabukadnezar'ın ordusu Yuda devletinin merkezini ele geçirince, Kudüs'ü yağmalamış ve buradaki halkı toplu olarak Güney Mezopotamya'ya nakletmiştir. İncil'de bu olayı ele alan bir ağıt bölümü mevcuttur. Dolayısıyla bu uygulama, Eski Yakın Doğu devletlerinin genelinde görülen, Asur'a mahsus olmayan bir uygulamadır. Radner 2011.

²⁵ Schechla 1993, 240.

²⁶ Aramiler'in Eski Yakındoğu tarihinde bu kadar etkili olmalarında dillerinin büyük etkisi olmuştur. Çünkü Aramice, yalnızca Aramiler tarafından kullanılmamış, farklı etnik kökenden gelen toplumlar tarafından da benimsenmiş ve M.Ö. VII.yy'da ortak bir dil olarak Akadca'nın yerini almıştır. Bkz. CAH III/2, 184-186. Hatta Arami hakimiyeti siyasi olarak sona ermesine rağmen, Arami dili ve kültürü yaşamaya devam etmiştir. Örneğin, Aramiler'den sonra bölge hâkimiyeti yine Sami kökenli olan Asur ve Babil devletlerine geçmiş, sonra da sırasıyla, önce Medler'in daha sonra Persler'in hâkimiyeti altına girmiştir. Bu dönemlerde dahi bölge, Sami özelliğini korumaya devam etmiş hatta kültürel yönden Persler'e daha baskın gelerek, Arami dili Pers İmparatorluğu'nun resmi dili olmuştur. Detay için bkz. Bae 2004, 1-20. Pers hâkimiyetinden sonra, sırasıyla, Yunan, Roma, Bizans, Arap, Osmanlı ve Türk hâkimiyetleri devirlerinde de bölgede Arami kültürü ve dili mevcudiyetini muhafaza ettirmiştir.

²⁷ Oded 1979, 43.

²⁸ Strawn 2006, 285; CAH III/1, 254; Köroğlu 2006, 157.

içindeki Arami nüfusunun artışında, yapmış olduğu nakillerin de etkili olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Asur'un baskısına rağmen, bu dönemde Aramiler, pek çok Geç-Hitit kent devlet merkezi de dâhil olmak üzere, Kuzey Suriye ve Güneydoğu Anadolu bölgesine egemen olan yerel krallıklar konumundaydılar. Ancak Asur Devleti gücünü bu bölgenin ötesine, batıda Akdeniz kıyılarına kadar yaymak istiyordu.

II. Asurnasirpal batıdaki sorunlarla uğraşmaya başlamadan önce doğu ve güneydoğu yönünde, Diyala bölgesine üç sefer gerçekleştirdi. Ülkesinin geleceğinin “batı sınırlarını” güvence altına alınmasıyla sağlanacağını düşündüğü için, gücünün büyük bölümünü buraya yönlendirdi. Asur orduları, M.Ö. 882, 879 ve 866 yıllarında üç kez Güneydoğu Anadolu ve Yukarı Dicle bölgesinde ilerledi, ilk seferde, Nairi ülkelerinin güney sınırını oluşturan bölgedeki Tuşhan'da bir eyalet merkezi kuruldu. Böylece hem Toroslar'ı aşip kuzeye, Anadolu'ya ulaşan yollar üzerinde güçlü bir merkez oluşturulmuş, hem de Amedi (Diyarbakır) kenti çevresini kontrol eden Arami Bit-Zamanı kabilesinin etkinliği azaltılmıştı²⁹. Bölgeye yapılan seferler ve toplu nüfus nakilleriyle ilgili olarak aşağıdaki pasaj dikkat çekicidir:

“...Benden önce gelen Asur kralı prens Salmanassar'ın Nairi ülkeleri sınırında yaptırdığı garnizonlar olan Sinabu ve Tidu kentleri Aramiler tarafından zorla ele geçirilmişlerdi; ben tekrar elde ettim. Nairi ülkesinde Asur kalelerini ellerinde tutan Asurlular -ki bunlar Arami ülkesine tabi kılınmışlardı- onların kentlerini ve yerleşim alanlarını ele geçirdim ve huzur içinde oturulur kıldım. Bit-Zamanlı Amme-baal'a ait olan Ahlamu Aramileri'nden³⁰ 1500 kişiyi yerlerinden aldım ve Asur'a götürdüm...”³¹.

Yukarıdaki pasajdan da anlaşılacağı üzere, yapılan nakiller sadece sınır dışına yapılmamış, Aramiler gibi kontrol edilmesi zor topluluklar ülkenin merkezine nakledilmişlerdir.

II. Asurnasirpal, ölünceye kadar, hemen her sene ordusunun başında sefere çıkmıştır. Asur ordusuna, Asur tarihinin eski ve şerefli geçmişini hatırlatarak onlara bir Asurluluk gruru aşılama muvaffak olmuştur. Bu itibardır ki, II. Asurnasirpal'dan itibaren Asur Devleti'ne “millî bir devlet” etiketi yapıştırabiliriz. Zira bir taraftan eyaletlerdeki yabancı unsurlar Asurlulaştırılmaya çalışılırken, diğer taraftan da “her şeyin Asur ordusu için olduğu” yeni bir düzen kurulmuştur. Tarihte hiçbir kral onun kadar kan dökmemiştir. İdaresi boyunca binlerce

²⁹ Köroğlu 2006, 157.

³⁰ Aramiler'in Prehistorik Dönemleri etno-lingüistik açıdan farklı olmayan “Ahlamu ve Sutu” Batı Sami yarı-göçebe halkların öncüsü gibidir. Bu halklar, J.-R.Kupper'e göre Aramiler'in atasıdır. Bu bilim adamının bilimsel dayanağı daha erken dönem olan I.Tiglat Pileser ve onun dördüncü krallık yılındaki (M.Ö. 1111) yazıtlar içinde yer alan Ahlamu Aramaya (yarı-göçebe Aramiler) ibaresidir. Benzer bir kullanım Tiglat-Pileser'in oğlu olan Asur-belkala Dönemi'nde (M.Ö. 1074-1057) de mevcuttur. Daha sonra ise bu kullanım, II.Adad Nirari'nin krallığı (M.Ö. 911-891) döneminde görülür.J.A. Brinkman'a göre ise M.Ö. I. binyıl boyunca çeşitli metinlerde geçen Ahlamu deyiimi Arami kelimesiyle eş anlamlıdır. Ancak iki metinde de Ahlamu kelimesi, herhangi yarı-göçebe bir Sami grubu temsil etmektedir. Bkz. Ona 2007, 27.

³¹ RIMA II, 209-211. ARAB I, no. 461-466 vd.; Bu olayların anlatıldığı yazıt, başarıların bir kanıtı olarak Tuşhan'da diktirilmiş ve 1863 yılında da eski Kurkh köyünde bulunarak halen sergilendiği İngiltere-British Museum'a taşınmıştır. Bkz. Köroğlu 2006, 158.

insanı çocuklarıyla birlikte bir yerden başka bir yere nakletmiş, yüzlerce şehir, kasaba ve köyü yakmış, binlerce insanın kanını dökmüştür³².

3.2. III. Tiglat-Pileser (M.Ö.744-727) Dönemi

III. Tiglat-Pileser dönemi, Asur İmparatorluğu'nun en geniş sınırlara ulaştığı dönemi temsil etmektedir. Bu önemli değişimde onun yalnız askerî sahada değil, memleket ekonomisinde de birtakım yeni önlemler almasının etkisi vardır. Örneğin idarî alanda yeni birtakım teşkilâtlar kurmuş, muntazam bir posta teşkilâtı oluşturarak eyaletlerden akan vergilerin doğrudan doğruya devlet hazinesine girmesini sağlamıştır³³. Bu nedenle bu dönem "Asur Devleti'nin Altın Çağı" olarak adlandırılmaktadır. Dolayısıyla Asur tarihinde "Sargonitler Devri" (M.Ö.744-650³⁴) denilen ve yaklaşık yüzyıl süren devir, III. Tiglat-Pileser'in attığı sağlam temeller üzerine kurulmuştur³⁵.

Başkent çevresinden başlamak üzere ele geçirilen uzak bölgelerin Asurlulaştırılması, özellikle III. Tiglat-Pileser dönemi sonrasında sistemli bir biçimde uygulanan bir politikayla gerçekleştirilmiştir. Daha önce de değindiğimiz gibi, önce vergi veren yerel krallık merkezleri birer eyalete dönüştürülmüş, buralara başkenttekilerin küçük birer kopyaları olan eyalet sarayları yapılmış; oluşturulan bürokrasi ve atanan yöneticiler de merkezî anlayışın temsilciliğini üstlenmişlerdir. Yerel bir krallığın bölgede oluşturduğu geleneksel kültürü ve yaşam anlayışını değiştirmek amacıyla çoğu kez nüfusun büyük bölümü planlı bir biçimde başka yörelere nakledilmiş, boşalan topraklara yeni göçmenler yerleştirilmiştir. Temel ihtiyaçlar için planlı iş kolları ve atölyeler kurulmuştur. Asur Krallığı'nın yeniden düzenlediği bölgelerin tümünde serî üretimden çıkmış tek tip, günlük kullanım amaçlı çanak çömlekler, yöneticilere ait olduğu anlaşılan yine belli üsluptaki lüks kaplar, bu büyük planlamanın ürünleridir. Kurulan tapınaklar, oluşturulan ticaret ağı ve ortak dil olarak da tüm Sami kökenli toplumların rahat anlayabildikleri Aramice'nin kullanımı, krallık kültürünün hızla yayılmasında önemli bir rol oynamıştır³⁶.

Yeni Asur Devri'nde sık sık uygulanan toplu nüfus nakillerinin büyük bölümü, III. Tiglat-Pileser döneminde gerçekleştirilmiştir. Özellikle Kaldeli, Arami ve Medler'in nakledildiği anlaşılmaktadır³⁷. Asur kralı kendi ifadesi ile, 154.000 Kaldeli ve 65.000

³² Memiş 2007, 198.

³³ III. Tiglat-Pileser'in, kendinden önceki dört kralın yönetimi paylaşmak zorunda kaldığı ve yetkileri dışına çıkıp, kendilerini kral gibi görüp, adlarına yazıtlar yazdırıp steller diktiren üst düzey yöneticilerin yetkilerini kısıtlaması oldukça önemlidir. Bu önemli görevlere Asurlu kişiler yerine hadım edilmiş görevliler getirmiş ve eyalet sistemi uygulamasını kullanmaya devam etmiştir. Ordusuna Arami kökenli askerler almış ve nüfus nakli uygulamasını başarıyla uygulamıştır. Öyle ki ele geçirdiği şehirleri boşaltmış ve halkını uzak bölgelere nakletmiştir. Bu dönemde oldukça geniş bir alanda kendini gösteren bu nüfus nakilleri III. Tiglat Pileser için imparatorluğun temelini sağlamlaştırmak adına önemli bir hareketti. Özellikle çok uzun mesafelere nakiller yapmıştır. Nüfus nakillerinde ele geçirilenler arasında Tır'den getirdiği yüksek memurlar ve şarkıcılar olması nakillerin sadece askerî amaçlı yapılmadığını gösterir. Bkz. Oded 1979, 18 vd.

³⁴ Grayson 1997, 131-135.

³⁵ Memiş 2007, 206.

³⁶ Köroğlu 2006, 186- 187.

³⁷ Köroğlu 2006, 166.

Medli'nin³⁸ göçe zorlandığını belirtmektedir. Bunların çoğu kralın hizmetinde ya da çiftçi olarak çalıştırılmak üzere Asur'a götürülmüştür³⁹. Yine kendi ifadesine göre 18.000 Arami'yi Dicle'nin sol kenarından Kuzey Suriye'ye nakletmiştir⁴⁰.

M.Ö.742 yılında III. Tiglat-Pileser, kendi kayıtlarına göre, Suriye ve Hamat'tan doğuda Zağros Dağları bölgesine 30.000 kişiyi nakletmiştir⁴¹. Bu naklin hemen akabinde, M.Ö.740 yılında Arpad kralı Mati'ilu üzerine yürüterek Arpad şehrini kuşatmış ve şehri teslim almıştır. Adet olduğu üzere şehir önce yağma edilmiş, sonra da yakılıp yıkılmıştır. Şehrin ahalisi de bölgeden nakledilerek, yerlerine Asurlular yerleştirilmiş ve bu suretle Arpad şehri Asur'a bağlı bir eyalet haline getirilmiştir.

M.Ö.734-732 yılları arasında ise İsrail ve sahil şehirlerine pek çok sefer düzenlemiştir⁴². M.Ö.734'te Tiglat-Pileser, Bit-Humria (İsrail)'ya sefer düzenleyip yağmaladığını, sadece Samarya şehrine dokunmadığını ifade etmektedir⁴³:

17. [KUR É (Bīt)-¹Hu-um-ri-a šá i]-na

gir-re-te-ia mah-ra-a-te gi-[mir]

URU (ālāni).MEŠ-[ni]- [šú qaqqariš]am-nu-ú

18. [.....][bu]-li-šú áš-lu-lu-ma

^{uru}Sa-me-ri-na e-de-nu-[uš] ú-maš-[ši]- [ru-¹Pa-qa]- [ha] LUGAL (šarra)- šú-nu [.....]

*"Bit-Humria'nın coğrafyası, önceki seferlerimde tüm şehirlerini tahrip ettim...Çiftlik hayvanlarını yağmaladım. (Sadece) Samarya'ya dokunmadım..Onlar, krallarını tahttan ettiler.."*⁴⁴.

Söz konusu seferlerden sonra İsrail, sahil şeridi üzerindeki kontrolünü kaybetmiştir. M.Ö.732'de ise Damascus ele geçirilmiş ve halkı toplu olarak yerlerinden edilmiştir⁴⁵.

III. Tiglat-Pileser, M.Ö.727 yılında öldüğünde, arkasında Basra Körfezi'nden Mısır'a, Anadolu ve Kilikya'ya dek uzanan güçlü bir imparatorluk bırakmıştır. Onu izleyen V. Salmanassar'ın (M.Ö.726-722) faaliyetleri konusunda oldukça az bilgimiz vardır. Yeni kral kısa iktidarlık döneminde babası gibi, özellikle batıda askerî eylemlere girişmiştir. Bu dönemde Fırat ile Doğu Akdeniz kıyısı arasındaki güçlü Arami Krallığı ve başkenti Sam'al (Zincirli) ele geçirilerek tahrip edilmiştir. Ancak, V.Salmanassar bir saray entrikası sonucu öl-

³⁸ M.Ö.744 yılında vuku bulan bu olay neticesinde, söz konusu 65.000 kişi İran'dan, Asur-Babil sınırındaki Diyala Nehri bölgesine sürülmüştür. Bkz. Roux 1969, 278.

³⁹ Roaf 1996, 179.

⁴⁰ Roux 1969, 278.

⁴¹ Healy-McBride, 2000, 17; Roux 1969, 278.

⁴² Seferler sonunda yapılan nakillerle ilgili olarak bkz. Harita I ve II.

⁴³ Younger 1998, 202.

⁴⁴ Younger 1998, 204.

⁴⁵ Younger 1998, 205-206.

dürülmüş ve yerine, yalnızca bir yazıtta III. Tiglat-Pileser'in oğlu olduğu belirtilen II.Sargon (Şarru-ken) geçmiştir⁴⁶.

3.3. II. Sargon (M.Ö.721-705) Dönemi

II. Sargon'un, kardeşi V.Salmanassar'ı kanlı bir darbe ile tahttan indirdiği sanılmaktadır⁴⁷. Ancak, İstanbul Eski Şark Müzesi koleksiyonları arasında çini bir plaka üzerinde: “*Asur kralı Tiglat-Pileser'in oğlu, büyük kral, Asur kralı Sargon'un sarayı*” ibaresinin bulunması ile Asur tarihinin önemli krallarından biri olan II.Sargon'un, Asur tahtının meşrû varisi olduğu anlaşılmıştır. Bu dönemi yansıtan yazılı kaynakların bol olması sayesinde, Sargon zamanının bütün olaylarını takip edebilme imkânı elde edilmektedir⁴⁸. Krala ait yıllıklar da büyük bir canlılıkla askerî çatışmaları betimlemektedir⁴⁹. Bu sayede, bu dönemde yapılan toplu nüfus nakilleri hakkında da bilgi edinmek mümkün olabilmektedir.

II. Sargon'un yaptığı toplu nüfus nakillerine dair bilgilerin olduğu kayıtlar, Ninive ve Asur şehirlerinden ele geçmiştir⁵⁰. II.Sargon, M.Ö.721-720'de Samarya'yı fethetmiş ve 27.790 kişiyi⁵¹ Samarya ve İsrail'den çıkararak imparatorluğun çeşitli bölgelerine yerleştirmiştir⁵².Kendi ifadesi ile;

^{uru}Sa-me-ri-na al-me ak-šud

20+7 IGI(lim) 2 ME (mé) 90 UN.MEŠ (nišū)

a-šib [ina] ŠÀ (libbī)-šú aš-lu-la

50 GIŠ.GIGIR.MEŠ (narkabatū) ina ŠÀ (libbī)- šú-nu ak-sur-ma ú si-it-tu-ti i-nu-šú-nu ú-ša-hi-iz

^{lu}šu-ut ŠAG (rēšī)-ia UGU (elī)-šú-nu aš-kun-ma GUN (biltu) LUGAL mah-re-e e-mid-su-nu-ti

⁴⁶ Köroğlu 2006, 167.

⁴⁷ Kuhrt 2009, 156.

⁴⁸ Memiş 2007, 210.

⁴⁹ Salvini 2006, 89.

⁵⁰ Na'aman-Zadok 1988, 37.

⁵¹ Na'aman-Zadok 1988, 38-42. Söz konusu nakil, tarihte bilinen ilk İsrailoğulları sürgünüdür. Bilindiği üzere İshak'ın oğlu Yakub'un oniki oğlu vardı; dördüncü oğlunun adı Yahuda'dır. Onun adına izafeten İsrailoğullarına Yahudi denilmiştir. Ülkenin güney bölgesinde kurulan Yahuda Krallığı da ayrıca bu adın kaynağı olarak ileri sürülmektedir. Zira, Ürdün'ün batısı, Samarya'nın güneyindeki bölge, Yahuda adına nispet edilmiştir. Esaretten sonra, genel olarak halk “İsraililer” diye anılırken, şahıslar birbirine “Yahudi” demişlerdir. Böylece onların torunları da günümüze kadar bu isimle anılmışlardır. Dolayısıyla eğer yukarıdaki hadise tarihteki ilk Yahudi sürgünü olarak ele alınırsa, burada kast edilen İsrailoğulları'nın sürgünü olmaktadır. Çünkü bu ad, Hz.Süleyman'dan sonra ikiye ayrılan ülkenin kuzeyde kalan bölümünü oluşturan kabilelerin krallığını nitelendirmek üzere kullanılmıştır. Bkz. Tümer-Küçük 1997, 205-206.

⁵² Yapılan arkeolojik kazılarla, söz konusu dönemde şehrin nüfusunun 25.000 ile 40.000 arasında olduğu tahmin edilmektedir ki, eğer bu doğru ise nakledilen nüfusun oranı abartılı gözükmemektedir. Bkz. Barmash 2005, 215.

“*Samarya’yı kuşattım ve fethettim. Orada yaşayan 27.790 kişiyi ganimet olarak ele geçirdim. Onlardan 50 savaş arabalı topladım. Diğer ele geçirdiğim insanlara yeteneklerini öğrettim. Yöneticimi üzerlerine yerleştirdim ve önceki kralın⁵³ haracını aynen ben de topladım*”⁵⁴ demektedir. Nakil emrinin selefi V.Salmanassar tarafından verildiği iddia edilse de⁵⁵ elimizde herhangi bir kanıt yoktur⁵⁶. Bu iddianın şehrin kuşatılma sürecinin Salmanassar döneminde başlamasıyla ilgili olduğunu tahmin ediyoruz⁵⁷.

M.Ö.716’da II. Sargon, Med coğrafyasına (KUR Ma-da-a-a) yaptığı bu sefer sonucunda “*Onları koyunları ile birlikte Mısır deresinin sınırlarına sürdüm*”⁵⁸ diyerek, ele geçirdiği insanları Mısır sınırlarına naklettiğini haber vermektedir. İnsanların diğer bir kısmı ise, ya yeni kurulan Asur eyaletlerine yerleştirilmiş ya da imparatorluğun diğer bölgelerine nakledilmişlerdir.

II. Sargon, M.Ö.712’de gerçekleştirdiği Aşdod’un fethinden sonra ise, şehir sakinlerini bölgeden çıkararak, buraya Zağroslar’dan getirdiği insanları yerleştirmiştir.

Samarya’ya yapılan diğer büyük ölçekli naklin ise, II. Sargon’un Merodah-Baladan’a karşı verdiği mücadele sonunda gerçekleştirdiği tahmin edilmektedir. Çünkü, Samarya’ya yerleştirdiği insanlar arasında Babil ve Kutha’dan getirdiği insanlar da bulunmaktadır.

II. Sargon, büyük çoğunlukla Arami ve Kalde nüfusunun yaşadığı Bit-Yakin coğrafyasından, 90.580 insanı, Melid ve Kummuh coğrafyasına naklettiğini iddia etmektedir⁵⁹. II. Sargon, yine kendi kayıtlarında, M.Ö.707’de, Babil’den 108.000 Keldani ve Babilli’yi naklettiğini yazmaktadır⁶⁰. Gerçekten Sargon, M.Ö. 710-709 Babil seferlerinden elde ettiği insanları, Güneydoğu Anadolu (özellikle Que ülkesi) da dahil olmak üzere, imparatorluğun çeşitli bölgelerine ve Samarya’ya nakletmiştir⁶¹.

Asur Kralı II. Sargon’a Asur eyaletlerinden yazılan ve rapor niteliği taşıyan bazı mektuplardan borç yüzünden köleliğe düşen insanların durumundan ve bunların başka bir yere nakledilme ihtimalinden korktuklarından bahsedilir. Bu duruma güzel bir örnek, Asur valisi Şarru-Emuranni tarafından yazılmıştır:

- 1.a-na LUGAL be-li₂-ia
- 2.ARAD-ka ^mLUGAL-IGI.LAL-ni
- 3.lu DI-mu a-na LUGAL EN-ia..... kırık....
- r.14. DUMU-KA₂.DINGIR.RA.KI

⁵³ V.Salmanassar.

⁵⁴ Nimrud Prizmasında nakledilenlerin sayısı 27.280 ve ele geçirilen savaş arabalı sayısı 200 olarak geçmektedir. Younger 1998, 215.

⁵⁵ Healy-McBride 2000, 28-29.

⁵⁶ Younger 1998, 214.

⁵⁷ Bkz.Harita II.

⁵⁸ Blakely-Hardin 2002,50; Na’aman-Zadok 1988, 46; Healy-McBride 2000, 45.

⁵⁹ Na’aman-Zadok 1988, 43-44.

⁶⁰ Healy-McBride 2000, 32.

⁶¹ Na’aman-Zadok 1988, 44-45. Babil’den yapılan nakiller, halefi Sanherip döneminde de devam etmiştir. Nitekim, M.Ö.703’te Sanherip, Babil’den 208.000 kişiyi naklettiğini yazmaktadır. Bkz. Roux 1969, 290.

15.ina UGU LUGAL be-li₂-ia

16.i-tal-ku-u-ni a-na ma-hi-ir-te

17.ki-i du-ra-ru

18.LUGAL be-li₂ iš-kun-u-ni

19.UN-MEŠ TA pa-ni-šu₂-nu

20.ma-a-a'-du

21.u₂-se-si-a

22.LUGAL be-li₂ a-bu-tu₂

e.1. [X X X] li-qi-bu-ni-šu₂-nu TA IGI ga-li-te [X X X]

li-gu-ru-ru

“Efendim, kralıma, hizmetçin Šarru-Emurann’den. Kralımın sağlığı iyi olsun... Babilli vatandaşlar kralı ziyarete geldi. Kralım, efendim, borç affını verdiği zaman, birçok insan serbest kaldı (özgürlüğüne kavuştu).Kralımın onları bilgilendirmesi gerekir ki, onlar sınır dışı edilmekten korkuyorlar”⁶².

II. Sargon döneminde, yukarıdaki nakillerin yanı sıra, Samarya bölgesine bazı Arap toplulukların yerleştirildiği anlaşılmaktadır:

^{lu}Ta-[m]u-di [^{lú}I-ba]-di-di-^[lú]Mar-si-ma-[ni] ^{lu}Ha-ia-pa-a

^{kur}Ar-ba-a ru-ú-qu-ti a-ši-bu-ut mad-ba-ri

ša ^{lu}ak-lu ^{lu}ša-pi-ru la i-du-ma

ša a-na LUGAL ia-im-ma bi-lat-su-un la iš-šu-ma

i-na GIŠ.NIR(tukulti) ^dAš-šur be-li-ia ú-šam-qit-su-nu-ti-ma

si-it-ti-te-šú-nu as-su-ha-am-ma

i-na ^{uu}Sa-me-ri-na ú-šé-šib

“Arap coğrafyasında, çöllerde yaşayan Tamudi, Ibadidi, Marsima(ni) ve Hayapa ki, onlar krala asla haraç getirmediler. Tanrı Asur’un yardımıyla onları yendim. Kalanlarını sınır dışı ettim ve onları Samarya’da yerleştirdim”⁶³.

Arap kabilelerin bu bölgeye yerleştirilmesindeki amaç, Arap ticaretinin yönünü bu bölgeye çevirmektir. Çünkü ticaret, Arap göçebelerinin önemli bir geçim kaynağı idi⁶⁴. Tüm bu bilgiler, nakillerin gelişigüzel yapılmadığına dair güzel bir örnek olduğu gibi, Asur tarihinde en fazla nüfus naklinin II. Sargon döneminde yapıldığını da göstermektedir.

⁶² SAA 05, 203.

⁶³ Younger 1998, 226.

⁶⁴ Younger 1998, 227.

Sonuç

Toplu nüfus nakli uygulaması, ilk olarak Orta Asur döneminde görülmekle birlikte, Yeni Asur Devri'nde II. Asurnasirpal (M.Ö.883-859) ile başlamıştır. Kral Sanherip (M.Ö.704-681) döneminin sonuna kadar da uygulanmaya devam edilmiştir. Bu uygulamayı bir devlet politikası haline getiren ise Asur kralı III. Tiglat-Pileser olmuştur.

Nüfus nakillerinin uzak bölgelere yapıldığı, nakil esnasında Asur subay ve askerlerinin nakledilen insanlara eşlik ettiği ve Asur devleti tarafından bu insanların ihtiyaçlarının karşılanmaya çalışıldığı yazılı kaynaklardan anlaşılmaktadır. Dolayısıyla nakillerin, belirli bir sistem dâhilinde gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır.

Nakillerin, ülke içinde huzuru ve güvenliği sağlamak, milliyetçilik ruhunun gelişmesine engel olmak ve insan iş gücü elde etmek gibi amaçlarının olduğu tespit edilmektedir. Gerçekten Asur kralları, nakillerle elde ettikleri insanları tarlalarda ve inşa faaliyetlerinde çalıştırdıkları gibi, orduda da istihdam etmişlerdir. Nitekim, geniş sınırlara yayılan imparatorluğun savunması, Asur ordusu tarafından omuzlanmıştı. Ancak sınırlara nazaran, Asurlu erkek nüfusu, sürekli genişleyen imparatorluğun ihtiyaçları için yeterli gelmiyordu. Bu nedenle, fethedilen ülkelerden ve vassal devletlerden erkeklerin askere alınması, her şeyden önce bir ihtiyaç idi. Dolayısıyla Asur ordusu da, Asur ülkesi gibi kozmopolit bir yapı göstermekte idi⁶⁵.

Asur kral yıllıklarına göre, Yeni Asur Devri'nde yapılan nakillerle ilgili olarak aşağıdaki tablo önem arz etmektedir. Sayı bildirimlerinde abartı olduğunu kabul etsek de, söz konusu dönemde, nüfus nakli uygulamasının sık sık yapıldığını görmekteyiz.

Aşağıdaki tablo, Asur kral yıllıklarında verilen bilgiler dikkate alınarak oluşturulmuştur. Tablo dikkatle incelendiği zaman, nakillerin büyük çoğunlukla Asur sınırları içine yapıldığı görülmektedir. Bu durum da, söz konusu toplulukları kontrol altında tutabilmek amacıyla Asur krallarının böyle bir tedbir aldıklarını düşündürmektedir.

Nakli Yapan Asur Kralı	Nakledilen Topluluk	Yaşadığı Bölge	Nakledildiği Bölge	Sayı Bildirimi
II. Asurnasirpal	Aramiler	Bit-Zamani	Asur	1.500 Kişi
III.Tiglat-Pileser	Kaldeliler	Güney Babil	Asur	154.000 Kişi
	Medler	Med/İran	Asur	65.000 Kişi
	Suriyeliler	Suriye, Hamat	Zağroslar/İran	30.000 Kişi
	Medler	Med/İran	Diyala Nehri Bölgesi	Yok
	Aramiler	Dicle Nehri	Kuzey Suriye	18.000

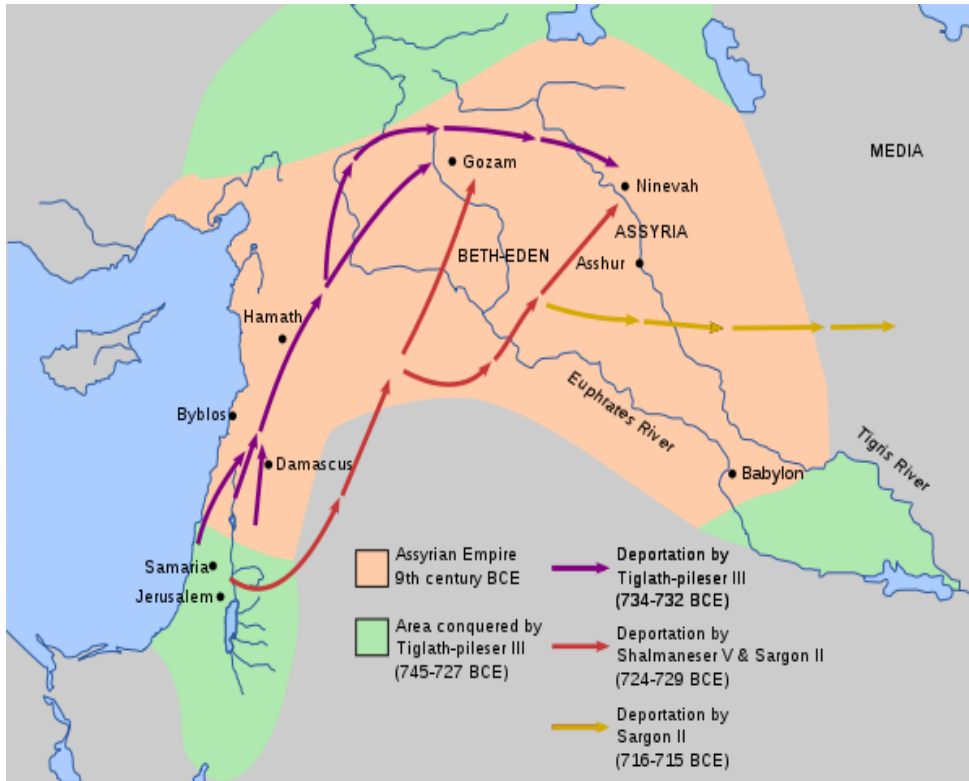
⁶⁵ Younger, a.g.m., s. 219.

II. Sargon	Medler	Med/İran	Mısır Sınırı	Yok
	İsrailliler	Samarya, İsrail	Asur	27.790 Kişi
	Aramiler	Bit-Yakin	Melid&Kummuh/ Anadolu	90.580 Kişi
	Babilliler	Babil	Asur, Anadolu, Samarya	108.000 Kişi
	Medler	ed/İran	Samarya ve Filistin	Yok
	Medler	Zağroslar/İran	Mısır Sınırı	Yok
	Araplar	Arap coğr.	Samarya	Yok
Sanherip	Babilliler	Babil	Asur	208.000 Kişi

Tüm bu sistemli nakil uygulamalarına ve alınan tedbirlere rağmen, milliyetçilik ruhunun söz konusu topluluklar arasında geliştiği ve sık sık isyanların çıktığı gerçeği göz önüne alınırsa, bu uygulamanın beklenen sonucu vermediği anlaşılır. Dolayısıyla söz konusu topluluklar, gerek vergilerin ağırlığı bahanesiyle gerekse de dönemin diğer büyük devletlerinin kışkırtmaları sonucunda Asur devletine karşı koalisyonlar kurmuşlardır. Bu durumun Asur devletinin yıkılışında etkili olduğu kaynaklarda sabittir.

Harita II: Samarya'dan Yapılan Nakiller ve Güzergâhları
(III.Tiglat-Pileser,V.Salmanassar,II.Sargon Dönemleri)
(Kaynak: <http://en.wikipedia.org>)

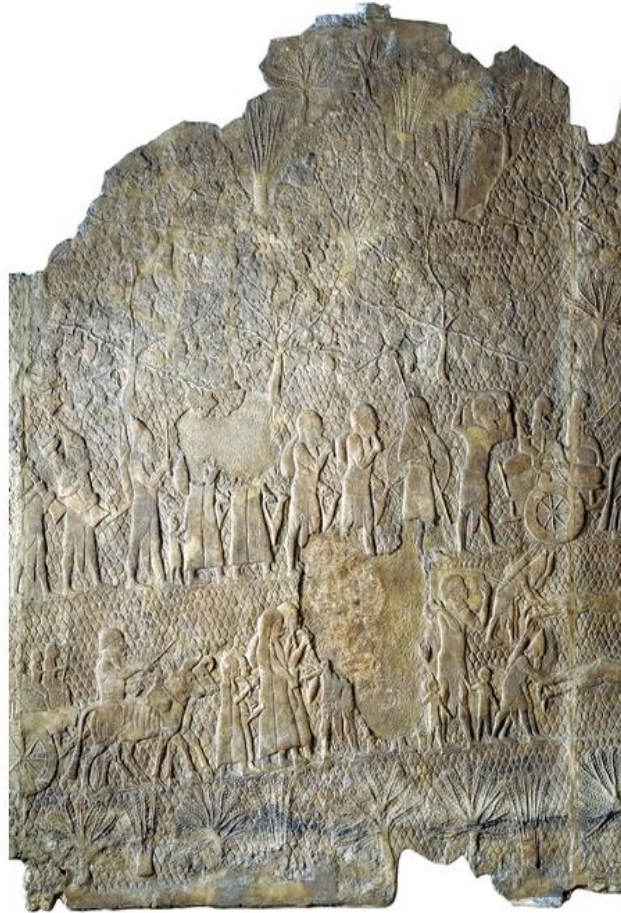

Resim I: III.Tiglat-Pileser Dönemi, Nakil Uygulaması, Detay,
Kalhu Sarayı'ndan, (Kaynak: Radner, 2011.)

Resim II: Sanherip Dönemi, Nakil Uygulaması, Detay,
Ninova Sarayı'ndan.(Kaynak: Radner, 2011)

KAYNAKÇA

ARAB I, D.D. Luckenbill, *Ancient Records of Assyria and Babylonia*, Vol. I, Historical Records of Assyria from Earliest Times to Sargon, The University of Chicago Press, Chicago 1926.

Bae 2004, BAE, Chul-hyun, "Aramaic as a Lingua Franca During the Persian Empire (538-333 B.C.E.)", *Journal of Universal Language* 5, 2004, s.1-20.

- Barmash 2005, BARMASH, Pamela, “At the Nexus of History and Memory: The Ten Lost Tribes”, *AJS Review*, Vol.29, No.2 (Nov.2005), s. 207-236.
- Bertman 2005, BERTMAN, Stephen, *Handbook to Life in Ancient Mesopotamia*, Oxford UP, New York 2005.
- Blakely-Hardin 2002, BLAKELY, J.A. – HARDİN, J.W., “Southwestern Judah in the Late Eight Century BCE”, *Bulletin of the American Schools of Oriental Research*, No.326 (May.2002), s.11-64.
- CAH III/1, A.K.Grayson, Assyria, Ashur-dan II to Ashur-Nirari V (934-745 BC)”, *Cambridge Ancient History*, Vol. III, Part 1, (ed.)John Boardman, I.E.S.Edwards, N.G.L. Hammond, E.Sollberger, Cambridge University Press, Second Edition, UK 2008.
- CAH III/2, J.Oates, “The Fall of Assyria (635-609 B.C.)”, *Cambridge Ancient History*, (ed.) John Boardman, I.E.S.Edwards, N.G.L. Hammond, E.Sollberger, C.B.F.Walker, Vol. III, Part II, UK, The Cambridge University Press, Second Edition, UK 2008.
- Cancik-Kirschbaum 2004, CANCIK-KIRSCHBAUM, Eva, *Asurlular (Tarih, Toplum, Kültür)*, Çev. Aslı Yarbaş, İlya İzmir Yayınevi, İzmir 2004.
- Çilingiroğlu 1983, ÇİLİNGİROĞLU, Altan, “Urartu’da Toplu Nüfus Aktarımları”, *Anadolu Araştırmaları*, S.9, Ed. Fak. Basımevi, İstanbul 1983, s.311-317.
- Dalley 1985, DALLEY, Stephanie, “Foreign Chariotry and Cavalry in the Armies of Tiglath-Pileser III and Sargon II”, *Iraq*, Vol.47, 1985, s.31-48.
- Gallagher 1994, GALLAGHER, W.R., “Assyrian Deportation Propaganda”, *State Archives of Assyria Bulletin*, VIII/2, 1994, s.57-65.
- Grayson 1997, GRAYSON, A.K., “Assyrian Expansion into Anatolia in The Sargonid Age (c.744-650 B.C)”, XXXIV. *International Assyriology Congress (6-10 /VII/1987 İstanbul)*, TTK, Ankara 1997, s.131-135.
- Healy-McBridge 2000, HEALY, M. – MCBRIDGE, A., *The Ancient Assyrians*, Osprey Publishing, UK 2000.
- Hendel 2001, HENDEL, Ronald, “The Exodus in Biblical Memory”, *Journal of Biblical Literature*, Vol.120, No.4 (Winter 2001), s.601-622.
- Konakçı 2006, KONAĞCI, Erim, “Urartu Krallığı’nda Toplu Nüfus Aktarımları ve Bu Uygulamanın Urartu Kültürüne Etkileri”, *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi* (Danışman: Prof.Dr. Altan Çilingiroğlu), Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, İzmir 2006.
- Köroğlu 2006, KÖROĞLU, Kemalettin, *Eski Mezopotamya Tarihi, Başlangıcından Perslere Kadar*, İletişim Yayınları, İstanbul 2006.
- Kuhrt 2009, KUHRT, Amélie, *Eskiçağ’da Yakındoğu*, Çev.Dilek Şendil,C.II, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2009.
- Memiş 2007, MEMİŞ, Ekrem, *Eskiçağda Mezopotamya, En Eski Çağlardan Asur İmparatorluğu’nun Yıkılışına Kadar*, Ekin Kitabevi, Bursa 2007.

- Na'aman-Zadok 1988, NA'AMAN, Nadav – ZADOK, Ran, "Sargon II's Deportations to Israel and Philistia (716-708 B.C.)", *Journal of Cuneiform Studies*, Vol.40, No.1 (Spring, 1988), s.36-46.
- Oded 1979, ODED, B., *Mass Deportations and Deportees in the Neo-Assyrian Empire*, Dr.Ludwig Reichert Verlag, Wiesbaden 1979.
- Ona 2007, ONA, Serdar, "Yeni Assur Döneminde Cizre-Silopi Ovası", *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi* (Danışman: Prof. Dr. Gülriz Kozbe), Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Bilim Dalı, İzmir 2007.
- Radner 2011, RADNER, Karen, "Mass Deportation: the Assyrian Resettlement Policy", *Assyrian Empire Builders*, University College London, 2011 (<http://www.ucl.ac.uk/sargon/essentials/governors/massdeportation> Erişim: 09.05.2011)
- RIMA II, Grayson, A.K., *Assyrian Rulers Early 1st Millennium B.C (1114-859 B.C.)*, Vol.1 (*The Royal Inscriptions of Mesopotamia. Assyrian Periods*, Vol. 2, University of Toronto Press, London 1991.
- Roaf 1996, ROAF, Michael, *Mezopotamya ve Eski Yakındoğu*, Çev. Zülal Kılıç, İletişim Yay., İstanbul 1996.
- Roux 1969, ROUX, George, *Ancient Iraq*, Great Britain 1969.
- SAA 15, A.Fuchs-S.Parpola, *The Correspondence of Sargon II, Part III: Letters from Babylonia and the Eastern Provinces*, State Archives of Assyria, Volume XV, Helsinki 2001.
- SAA 2, S.Parpola-K.Watanabe, *Neo-Assyrian Treaties and Loyalty Oaths*, State Archives of Assyria, Volume II, Helsinki 1988.
- SAA 5, G.B. Lanfranchi-S.Parpola, *The Correspondence of Sargon II, Part II: Letters from the Northern and Northeastern Provinces*, State Archives of Assyria, Volume V, Helsinki 1990.
- Salvini 2006, SALVINI Mirjo, *Urartu Tarihi ve Kültürü*, Çev.Belgin Aksoy, Arkeoloji ve Sanat Yay.,İstanbul 2006.
- Schechla 1993, SCHECHLA, Joseph, "Ideological Roots of Population Transfer", *Third World Quarterly*, Vol.14, No.2, 1993, s.239-275.
- Strawn 2006, STRAWN, B.A., "Neo-Assyrian and Syro-Palestinian Texts I (II.Asumnasirpal)", (Ed.) M.W. Chavalas, *The Ancient Near East (Historical Sources in Translation)*, Blackwell Publishing, UK 2006.
- Tümer-Küçük 1997, TÜMER, G. – KÜÇÜK, A., *Dinler Tarihi*, Ocak Yayınları, III.Baskı, Ankara 1997.
- Younger 1998, YOUNGER, K.Lawson, "The Deportations of the Israelites", *Journal of Biblical Literature*, Vol.117, No.2 (Summer, 1998), s.201-227.